

माधवी उपन्यासमा वस्तुविधान

माधवी उपन्यासमा वस्तुविधान

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत
नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह
द्वितीय वर्षको दशौं पत्रको
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

लक्ष्मी कुमारी जैशी

शोधकर्ता
लक्ष्मी कुमारी जैशी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७३

२०७३

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दशौं पत्रको प्रयोजनका लागि 'माधवी उपन्यासमा वस्तुविधान' शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र लक्ष्मी कुमारी जैशीले मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । मेहनतका साथ तयार गरिएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....

(सहप्रा. डा.नेत्रमणि सुवेदी)

शोधनिर्देशक

मिति : २०७३/०६/०९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको समूह २०६८/६९ का छात्रा लक्ष्मी कुमारी जैशीले स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दशौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको 'माधवी उपन्यासमा वस्तुविधान' शीर्षकको शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

(१) .....

(प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम)

विभागीय प्रमुख

(२) .....

(सहप्रा. डा. नेत्रमणि सुवेदी)

शोध निर्देशक

(३) .....

(प्रा.डा. कृष्णहरि बराल)

बाह्य परीक्षक

मिति : २०७३/०६/१३

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले स्नातकोत्तर तहको दशौं पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु सहप्रा. डा.नेत्रमणि सुवेदीका कुशल निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । यो शोधपत्र तयार पार्ने सन्दर्भमा आइपरेका विभिन्न समस्या र अड्चनहरूसँग जुध्ने प्रेरणा दिँदै सही पथप्रदर्शन गराएर अधि बढ्न उत्प्रेरित गरी कुशल र समुचित दिग्दर्शन गराउनु भएकोमा उहाँप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यस शोधपत्रको प्रस्ताव स्वीकृत गरी शोधकार्य गर्न अनुमति प्रदान गर्नु हुने तथा आवश्यक सल्लाह, सुभाष तथा उपयुक्त निर्देशन दिई उत्प्रेरित गर्नु हुने नेपाली केन्द्रीय विभागका विभागीय प्रमुख प्रा.डा.देवीप्रसाद गौतमप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यस्तै मलाई शोधपत्र लेख्ने कार्यमा अमूल्य सरसल्लाह एवम् मार्गनिर्देशन गर्नु हुने आदरणीय गुरुवर्गप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्दा आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराइदिने नेपाली विभागीय पुस्तकालय र त्रि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालय काठमाडौं प्रति म हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यसरी नै आर्थिक र व्यावहारिक समस्यासँग सङ्घर्ष गर्दै आफ्नो अमूल्य समय र श्रम खर्चेर मेरो अध्ययनलाई यस अवस्थासम्म ल्याईपुऱ्याउने पूज्यनीय पिता यमलाल जैशी र माता जैसरादेवी जैशी प्रति म आजीवन ऋणी छु । आफूले व्यावहारिक बोझ थाम्नुका साथै निरन्तर हौसला प्रदान गरी मलाई यस अवस्थासम्म पुऱ्याउने मेरा श्रीमान् नवराज अर्याल र भाई शान्त रेग्मी प्रति म हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । त्यसैगरी प्रस्तुत शोधकार्यमा प्रत्यक्ष र परोक्ष रूपमा सहयोग गर्ने भाइ बहिनीहरू हेमा रेग्मी, रञ्जु रेग्मी विकास रेग्मीका साथै आत्मीय मित्रहरू तारा गौतम र विनोद कोइराला प्रति म हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा म यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर समक्ष पेस गर्दछु ।

शैक्षिक सत्र : २०६८/६९

मिति : २०७३/ /

परीक्षा क्रमाङ्क : २८०३५२

त्रि.वि दर्ता नं. : ९-२-५७८-२००८

शोधार्थी

लक्ष्मी कुमारी जैशी

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

२०७३

विषयसूची

	पृष्ठ
पहिलो परिच्छेद : शोधपरिचय	१-७
१.१ विषय परिचय	१
१.२ समस्या कथन	१
१.३ शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५ शोधकार्यको औचित्य	५
१.६ शोधकार्यको सीमा	६
१.७ शोधविधि	६
१.७.१ सामग्री सङ्कलन विधि	६
१.७.२ सामग्री विश्लेषणको सैद्धान्तिक ढाँचा	६
१.८ शोधपत्रको रूपरेखा	७
दोस्रो परिच्छेद : वस्तुविधानको सैद्धान्तिक परिचय	८-२१
२.१ विषय प्रवेश	८
२.२ वस्तुको परिचय	८
२.३ वस्तुको स्रोत	९
२.३.१ प्रख्यात वस्तुस्रोत	११
२.३.२ उत्पाद्य वस्तुस्रोत	१२
२.३.३ मिश्रित वस्तुस्रोत	१२
२.४ वस्तुको सङ्गठन	१२
२.४.१ सरल कथावस्तु	१३

२.४.२	जटिल कथावस्तु	१३
२.५	कथावस्तुको आङ्गिक विकास	१३
२.५.१	आदिभाग	१३
२.५.२	मध्यभाग	१३
२.५.३	अन्त्यभाग	१४
२.६	कौतुहल	१६
२.७	द्वन्द्व	१७
२.८	कथावस्तुको प्रस्तुतीगत ढाँचा	१८
२.८.१	रैखिक ढाँचा	१८
२.८.२	अरैखिक ढाँचा	१८
२.९	उपन्यासमा कथावस्तु र अन्य तत्त्व बिचको सम्बन्ध	१९
२.९.१	वस्तु र पात्रबिचको सम्बन्ध	१९
२.९.२	वस्तु र परिवेशबिचको सम्बन्ध	१९
२.९.३	वस्तु र भाषाशैलीबिचको सम्बन्ध	२०
२.९.४	वस्तु र उद्देश्यबिचको सम्बन्ध	२०
२.९.५	वस्तु र दृष्टिबिन्दुबिचको सम्बन्ध	२०
२.१०	निष्कर्ष	२१
तेस्रो परिच्छेद : माधवी उपन्यासको वस्तुविधानको विश्लेषण		२२-८९
३.१	विषय प्रवेश	२२
३.२	माधवी उपन्यासमा कथावस्तुको स्रोत	२२
३.३	माधवी उपन्यासमा कथावस्तुको सङ्गठन	२७
३.४	माधवी उपन्यासमा कथावस्तुको आङ्गिक विकास	३१
३.४.१	माधवी उपन्यासमा प्रयुक्त कथावस्तुको आदिभाग	३१

३.४.२ माधवी उपन्यासमा प्रयुक्त कथावस्तुको मध्यभाग	३५
३.४.३ माधवी उपन्यासमा प्रयुक्त कथावस्तुको अन्त्यभाग	३८
३.५ माधवी उपन्यासमा कौतुहल	४१
३.६ माधवी उपन्यासमा द्वन्द्व	६६
३.६.१ माधवी उपन्यासमा आन्तरिक द्वन्द्व	६७
३.६.२ माधवी उपन्यासमा बाह्य द्वन्द्व	७५
३.७ माधवी उपन्यासमा कथावस्तुको प्रस्तुतीकरण ढाँचा	८८
३.८ निष्कर्ष	८९
चौथो परिच्छेद : माधवी उपन्यासको कथावस्तु र अन्यतत्त्व बिचको सम्बन्ध	९०-९६
४.१ विषय परिचय	९०
४.१.१ माधवी उपन्यासको कथावस्तु र पात्रबिचको सम्बन्ध	९०
४.१.२ माधवी उपन्यासको कथावस्तु र परिवेशबिचको सम्बन्ध	९१
४.१.३ माधवी उपन्यासको कथावस्तु र उद्देश्यबिचको सम्बन्ध	९४
४.१.४ माधवी उपन्यासको कथावस्तु र भाषाशैलीबिचको सम्बन्ध	९५
४.१.५ माधवी उपन्यासको कथावस्तु र दृष्टिबिन्दुबिचको सम्बन्ध	९६
४.२ निष्कर्ष	९७
पाँचौं परिच्छेद : निष्कर्ष	९८-९९
सन्दर्भगन्त्रसूची	१००-१०१

संक्षेपीकृत शब्द सूची

संक्षिप्त रूप	पूर्ण रूप
त्रि. वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
प्रा.	प्राध्यापक
वि. सं .	विक्रम सम्वत
अनु .	अनुवाद
पृ.	पृष्ठ
.....	केही अंश बाँकी